

ОЛЯ ОГНЯНОВА ГРИГОРОВА - докторант
СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ "Д. А. ЦЕНОВ" – СВИЩОВ

СЧЕТОВОДСТВО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА

ACCOUNTING OF INSURANCE COMPANIES

OLYA OGNANOVA GRIGOROVA – PhD Student
D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS, SVISHTOV

Abstract: The purpose of this article is to analyze and review certain basic insurance accounting points:

- Accounting of expenses of Insurance Companies.
- Problems in reporting of revenue of insurance companies.
- Accounting of technical reserves.
- Requirements for AFR of insurance companies

Key Words: Accounting, Insurance, Expenses, Revenues, Assets, Liabilities.

УВОД

Организацията, методологията, методиката и технологията на счетоводно-отчетния процес при застрахователя е нормативно регламентирана от Закона за счетоводството, Националния сметкоплан, Националния счетоводен стандарт № 3, Представяне на финансовите отчети на застрахователите, а от 2005 г. за застрахователните дружества предварително се въвеждат и се прилагат и МСС - МСФО 4 Застрахователни договори. Изграждането и определянето на организация на счетоводството, която да бъде адекватна на възприетата от застрахователя счетоводна политика е сложен и продължителен процес.

1. ОТЧИТАНЕ НА РАЗХОДИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА

При отчитане на разходите при застрахователните дружества следва да се имат предвид някои особености на застрахователната дейност, които оказват съществено влияние върху счетоводната трактовка на този отчетен обект:

а) Застрахователната услуга е особен вид алиаторна услуга с нематериален

характер. Тази особеност е свързана с акумулирането на голям обем парични средства за натрупването на т.нар. застрахователен фонд, чието изплащане е свързано с отрицателни парични потоци във вид на плащания към застраховани лица. От счетоводна гледна точка тези плащания всъщност представляват основна част от оперативните разходи на застрахователя;

б) В застрахователното дело е налице разлика между отчетен период и застрахователна година. Това обстоятелство налага стриктно разграничаване на разходите за двата отчетни периода в рамките за една застрахователна година;

в) В теорията и практиката на застраховането се различават две понятия:

- *Застрахователни разходи.* Застрахователните разходи са по-общо понятие и се свързват с всяко едно плащане на застрахователя. В обхвата на това понятие влизат застрахователните разноски и разходите, свързани с управлението на застрахователя (административно-управленските разходи);

- *Застрахователни разноски.* Това са плащания, извършвани във връзка с

образуването, поддържането, управлението и разпределението на застрахователния фонд и свързани непосредственото със сключване, поддържане и ликвидацията на застрахователни договори.

г) Разходите на застрахователите/здравноосигурителните дружества са твърде специфични и зависят от обема, характера и обхвата на дейността. В редица случаи те се обуславят от честотата на настъпване на застрахователните събития, от обема на застрахователната защита (покритието на риска) и от размера на застрахования състав на застрахователното дружество. По тази причина основните оперативни разходи на застрахователите/здравноосигурителните дружества, свързани с изплащането на застрахователни суми и здравноосигурителни обезщетения, както и тези, свързани с ликвидацията на щетите, се определят едва след оценяване на настъпилите застрахователни събития.

Според характера на дейността на застрахователя:

а) административно-управленски разходи. Административно-управленските разходи се признават при спазване на принципа за текущото начисляване, като първо се отчитат в съответствие с тяхната еднородност и икономическо съдържание по сметките от група 60 Разходи по икономически елементи и в последствие се отнасят в крайно направление на разхода.

В своята практика застрахователите/здравноосигурителните дружества използват:

- сметка 614 Административно-управленски разходи, която обаче частично би удовлетворила изискванията за сметка, чието предназначение е едновременно да формира общия размер на управленските разходи (т.е. да бъде операционална) и да даде възможност за разпределение на тези разходи между отделните застрахователни продукти (т.е. да бъде събирателно-разпре-

делителна) за целите на застрахователната калкулация.

- сметка 611 Разходи за застрахователна дейност. Използването на тази сметка дава възможност не само за определяне общия размер на разглежданите разходи и за оповестяването им в отчета за доходите, но и за последващото им разпределение за целите на застрахователно-техническата калкулация. За да изпълнява ролята си на калкулационна (или събирателно-разпределителна) сметка, към нея е подходящо да се организира аналитично отчитане.

б) разходи за застрахователни суми и обезщетения (застрахователни разноси);

Застрахователните разноси са основните оперативни разходи на застрахователя и се отчитат чрез сметките от група 66 Разходи за пряко застраховане. Към тях се включват следните групи разходи:

- Разходи за застрахователни обезщетения и суми. Разходите за застрахователни обезщетения и суми произтичат от основното задължение на застрахователя при настъпване на застрахователното събитие във връзка с реализиране на поетия от застрахователя риск или при определени договорени условия.

- Разходи за плащания за участие в резултата.

- Разходи за ликвидация на щети. В личното застраховане обаче не може да се говори за настъпване или причиняване на щети при реализирането на рискове, поети от застрахователя. В този клон от застраховането под понятието "ликвидация" следва се разбира съвкупността от всички действия от страна на застрахователя, насочени към изплащане на съответната застрахователна сума на застрахованото или трето ползващо се лице.

Характерно за разходите за ликвидация е, че те не се отчитат по икономически елементи, независимо от това, че по своята природа и икономическо

съдържание те са твърде разнотипни и разнообразни. От застрахователно-техническа гледна точка въпросните разходи се разбират като застрахователни разноски, а от счетоводна гледна точка като оперативни разходи на застрахователя, за чието отчитане може да бъде използвана сметка 663 Разходи за ликвидация. За целите на застрахователно-техническата калкулация е удачно към сметката да бъде организирано аналитично отчитане по отделни застрахователни продукти.

- **Аквизиционни разходи.** Те включват както застрахователни разноски (т.е. разходи за плащания), така и административно-управленски разходи. Най-общо тези разходи са свързани с първия етап от застрахователния процес-етапа на сключване на застрахователния договор и в този смисъл те са предварителни разходи на застрахователя. Като се има предвид тяхната комплексност аквизиционните разходи се свързват с две основни групи разходи:

А) разходи за възнаграждения и комисионни на застрахователни посредници (аквизиционната и впоследствие инкасовата комисионна);

Б) съответна част от административно-управленски разходи, свързани основно с процеса на сключване на застрахователната полица, като разходи за изработка на формуляри, за издаване на лигитимационни карти и други подобни.

В) аквизиционни и инкасови разходи. Аквизиционните разходи обичайно са възнаграждения, изплащани на застрахователни посредници във връзка с проучвателни мероприятия за привличане на нови клиенти, с осъществено посредничество при сключване на застрахователни договори, издирване на незастраховани обекти и др. Инкасовите разходи са свързани със събиране на застрахователни вноски, с полагане на грижи за поддържане на застрахователния състав; към тях спадат и изплатените инкасови комисионни на посредниците, разходите за пътуване на инка-

саторите, разходите, свързани с издаване на напомнителни писма и други;

Г) разходи за ликвидация на щети.

Тези разходи се извършват при настъпване на застрахователното събитие и са свързани с оценката на щетата и във връзка с изплащането на обезщетение (възнаграждения на вещи лица, направени оглед и оценка на щетата, командировъчни и транспортни разходи на ликвидаторите, съдебни разходи по ликвидацията и др.)

Д) разходи за предпазни мероприятия и реклама. В тази група се отнасят превантивни разходи, които се извършват с цел преодоляване настъпването на щета при реализирано застрахователно събитие, респ. ограничаване размера на щетата, разходи за маркетингови проучвания на застрахователния пазар, разходи за реклама и други;

2. ОСОБЕНОСТИ ПРИ ОТЧИТАНЕ НА ПРИХОДИТЕ ОТ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ОПЕРАЦИИ

Специфичните приходи, признавани в счетоводствата на застрахователните дружества са:

а) приходи от пряко застраховане.

В тази група могат да бъдат отнесени:

- приходи от премии по пряко застраховане, разгледани като цена на предоставената от прекия застраховател застрахователна защита по първичен застрахователен договор. Застрахователната услуга по своята същност е една гаранция от страна на застрахователя, че ще плати при определени условия определена сума на дадено застраховано лице и в този смисъл застрахователната услуга първо се продава, а в последствие се извършва. Сумата, получена в резултат на продажбата на тази услуга се явява приход на застрахователя, известен като застрахователна премия.

За счетоводното отчитане на премията по пряко застраховане застрахователите/здрaвноосигурителните дружества използват сметка 761 Приходи от

премии по застраховането. Общоприетото счетоводно разбиране за сметката, принадлежаща към раздел 7 Сметки за приходи е че тя следва да се води с чисти обороти за целите на оповестяване на съществена информация в отчета за доходите на застрахователя.

- приходи от застраховане от минали години, под формата на допълнително начислени застрахователни премии от минали години и възстановени неправилно извършени плащания по щети или ликвидационни разноски от минали отчетни периоди;

- приходи от освободени застрахователни резерви. Такива са приходите от застрахователни резерви, създадени през предишни отчетни периоди, които са освободени (реинтегрирани) поради отпадане на риска, за който са били създадени.

3. ОТЧИТАНЕ НА ТЕХНИЧЕСКИТЕ РЕЗЕРВИ

Ролята на застрахователно-техническите резерви е изключително важна за дейността на застрахователя. Те осигуряват и гарантират всички негови плащания на застрахователни обезщетения или суми, като покриват поетите отговорности към застрахованите лица при настъпване на застрахователните събития. Тази тяхна характерна особеност определя и спецификата на счетоводното им отчитане. Начисляването на заделянето на застрахователните резерви се отчита като разход от застраховане, а освобождаването им - като приход. Застрахователно-техническите резерви се включват в присъщите разходи на застрахователя. Те се създават чрез отчисление на част от застрахователните премии, т.е. покриват се с част от печалбата преди нейното облагане с данък. Това обаче не става автоматично със самото получаване на застрахователната премия, тъй като тя не е изцяло собственост на застрахователя и следователно тези резерви не са изцяло негов приход. Застрахованото

лице има право на собственост върху внесените застрахователни премии, включително и да ги поиска обратно. До момента на приключване на застрахователното правоотношение, което обикновено не е в рамките на една финансово календарна година, всички взаимоотношения между страните са предпологаеми, "висящи". Затова по застрахователната сделка не може да бъде формиран краен финансов резултат (печалба или загуба). Инверсията (обръщането) на цикъла на дейността на застрахователя променя значително вида на неговия краен финансов резултат. Той се формира като се отчитат на части получените в парична форма застрахователни премии само до размера на носената отговорност от застрахователя и само за периода, за който е платена вноската, респективно до който той носи отговорността. Финансовият резултат се увеличава с прихода от освободената част на заделените през предходната година застрахователни резерви, гарантираща изплащането на текущите задължения. Те произтичат от застрахователния договор за периода, в който са реално платени. В същото време заделените в края на финансовата година застрахователни резерви, покриващи бъдещите задължения на застрахователя, които произтичат от застрахователния договор и за които той носи пряка отговорност, трябва да бъдат отнесени в намаление на финансовия резултат. Необходимо е те да се отчетат като разходи поради факта, че застрахователят трябва да се предпази от сбъдването на застрахователния риск.

Друга особеност на счетоводното отчитане на застрахователните резерви е, че те се посочват като приход или разход в Отчета за доходите на застрахователя в брутен размер (за разлика от приходите от останалите дейности на застрахователя, които се посочват в нетен размер).

4. ИЗИСКВАНИЯ ЗА ГФО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА. ОПОВЕСТЯВАНИЯ СЪГЛАСНО МСФО 4 И НАРЕДБА 30

Финансовите отчети на застрахователните дружества в България се изготвят в съответствие с МСС/МСФО и Наредба 30 от 19.07.2006г. са представени минималните изисквания към счетоводството, формата и съдържанието на ФО, справките, докладите и приложенията на застрахователите, презастрахователите и на здравноосигурителните дружества.

Годишният финансов отчет на застрахователите по чл. 99, ал. 1, т. 1 от Кодекса за застраховането, който подлежи на заверка от двама регистрирани одитори, включва:

1. годишен финансов отчет съгласно глава пета от Закона за счетоводството;
2. отчети за целите на финансовия надзор.

МСФО 4 Застрахователни договори е в сила от 2005 г. Той се прилага, с някои изключения, спрямо всички застрахователни в т. ч. презастрахователни договори, които предприятието издава и презастрахователни договори, които то държи. В момента като част от ревизионния процес по изготвянето на нов стандарт МСФО 4 предоставя временно освобождаване от изискванията на други МСФО.

Основната цел на МСФО е да представи подобрени оповестявания свързани със застрахователните договори, а също и усъвършенстване на признаването и оценката. Стандартът не се прилага за останалите активи и пасиви на застрахователя като финансови активи и финансови пасиви, които са в обхвата на МСС 39 и МСФО 9. В обхвата също се включват издадените договори за финансови гаранции. Въпреки това, ако издателят на подобен договор в миналото е приел безрезервно договора за застрахователен и е приложил отчитането спрямо застрахователните дого-

вори, издателят може да приложи разпоредбите или на МСС 39 или МСФО 4.

МСФО 4 позволява на застрахователя да променя своята счетоводна политика за застрахователни договори само, ако в резултат на това, неговите финансови отчети представят по-релевантна (съответстваща) и не по-малко надеждна информация, или по-надеждна или не по-малко съответстваща. По-точно, застрахователят не може да приложи никаква от посочените по-долу практики, въпреки че може да продължи да използва счетоводни политики, които ги включват:

- Оценка на застрахователните задължения на недисконтирана основа;
- Оценка на договорни права на бъдещи възнаграждения за управление на инвестиции по сума, която надвишава тяхната справедлива стойност подразбираща се от сравнението с текущи възнаграждения, начислявани от други участници на пазара за сходни услуги
- Използването на неунифицирани счетоводни политики за застрахователни договори в дъщерни дружества.

Стандартът позволява предприятието да променя своята счетоводна политика така че да преоценява определени застрахователни задължения така, че да отразяват текущите пазарни лихвени проценти. Изборът в настоящия параграф 24 позволява на застрахователя да променя своята счетоводна политика за определени задължения, без да прилага тази политика последователно към всички сходни пасиви, както иначе МСС 8 би изисквал.

Застрахователят не променя своята счетоводна политика за застрахователни договори, за да елиминира прекалена предпазливост. Ако застрахователят обаче вече оценява своите застрахователни договори с достатъчна предпазливост, той не въвежда допълнителна предпазливост.

Съществува необоримо предположение, че финансови отчети на застрахователя ще стават по-малко съответстващи (релевантни) и надеждни, ако се

приеме счетоводна политика, която отразява бъдещите инвестиционни маржове при оценката на застрахователните договори (пф 27).

Когато застрахователят променя своята счетоводна политика за застрахователни задължения, той може да рекласифицира някои или всички финансови активи по справедлива стойност през печалбата или загубата (пф 45).

Също така стандартът:

- изяснява, че застрахователят не отчита внедрени деривати отделно от основния договор по справедлива стойност, ако внедрения дериват отговаря на дефиницията за застрахователен договор (пф 7 и 8).

- изисква застрахователят да отдели (т.е. да отчита отделно) депозитните компоненти на някои застрахователни договори с оглед да избегне непредставяне на активи и пасиви в баланса (пф 10);

- изяснява приложението на практиката наричана понякога като „счетоводство в сянка“ (пф 30);

- позволява разширено представяне на застрахователните договори придобити в резултат на бизнес комбинация или трансфер на портфейл (пф 31-33);

- адресира в ограничен размер някои аспекти на правата на допълнителен негарантиран доход, които се съдържат в застрахователни договори или финансови инструменти (пф 34-35).

Стандартът изисква оповестявания на:

- 1) Информация, която подпомага потребителите да разберат стойностите във финансовите отчети на застрахователя, които са в резултат на застрахователни договори (пф 36-37):

- Счетоводни политики за застрахователни договори и свързани активи, пасиви, приходи и разходи;

- Признаване на активи, пасиви, приходи, разходи и парични потоци в резултат на застрахователни договори;

- Ако застрахователят е цедент, определени оповестявания се изискват;

- Информация за предположенията, която имат най-голям ефект върху оценката на активи, пасиви, приходи и разходи включително, ако са приложими, количествени оповестявания на тези предположения.

- Ефектът от промените в предположенията;

- 2) Информация, която подпомага потребителите да оценяват природата и размера на рисковете, произтичащи от застрахователни договори (пф 38-39):

- Целите и политиките по управление на риска;

- Информация за застрахователния риск (едновременно преди и след намаляване на риска чрез презастраховане) включително информация за чувствителността на застрахователния риск, концентрацията на риска и действителните претенции в сравнение с предходни оценки;

- Информация за кредитния, ликвидния и пазарен риск съгласно МСФО 7;

- Информация за експозициите на пазарен риск, които са в резултат на внедрени деривати, които се съдържат в основния застрахователен договор, ако от застрахователя не се изисква и той не оценява внедрените деривати по справедлива стойност.

Поясненията към годишния финансов отчет на застрахователите съдържат оповестяванията, които се изискват съгласно Международните счетоводни стандарти и Международните стандарти за финансово отчитане, както и информация за:

1. балансовата стойност на земя и сгради, използвани за собствени нужди;

2. балансовата стойност на заемите, отпуснати срещу полици по застраховки "Живот";

3. номиналната стойност на собствените акции, показани в актива на баланса (отчета за финансовото състояние);

4. натрупаните амортизации на активите, подлежащи на амортизация, по категории до момента на съставянето на отчета;

5. сумите, отчетени по позиции "Условни активи" и "Условни пасиви";
6. сумата на аквизиционните разходи, приспаднати при изчислението на пренос-премийния резерв и математическия резерв, като сумите, приспаднати при изчисляване на пренос-премийния резерв и сумите, приспаднати при изчисляване на математическия резерв се посочват отделно;
7. получените суми и начислените вземания по регреси и абандони, приспаднати от сумата на признатите претенции;
8. размера на резерва за възникнали, но непредявени претенции;
9. основанието за прехвърляне на част от приходите от инвестиции от нетехническият отчет в техническия отчет по общо застраховане;
10. основанието за прехвърляне на част от приходите от инвестиции от техническия отчет по животозастраховане в нетехническият отчет;
11. следните разходи, класифицирани в зависимост от тяхната същност, както следва:
  - а) разходи за възнаграждения:
    - аа) комисиони (включително разходи за участие в резултата на презастрахователя);
    - бб) заплати и други възнаграждения на персонала;
    - вв) осигуровки;
  - б) материални разходи:
    - аа) разходи за издръжка на офиси;
    - бб) наеми;
    - вв) амортизации;
    - гг) реклама;
    - дд) разходи за външни услуги;
    - ее) други.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За по-ефективното осъществяване счетоводната отчетност на застрахователните дружества могат да се предложат следните насоки за развитие на възприетата от застрахователя структура и съдържание на счетоводната информационна система:

- Правилен избор на оценките за активите и пасивите;
- Избор на потребителите на информацията и определянето на групите потребители, които имат приоритет;
- Определяне на степента, в която нормативната уредба ще осъществява регулативни функции, в т. ч. определяне степента на влияние на правителствените решения и на данъчното законодателство;
- Определяне на степента на влияние на икономическите теории в областта на застраховането;
- Подобряване на възможностите за упражняване на ефективен предварителен, текущ и последващ контрол на входа и на изхода на счетоводната система;
- Получаване на надеждна информация за хронологията и последователността на застрахователната дейност, на другите стопански процеси и на резултатите от тях;
- Поддържане на отворена информационна система с оглед осигуряване на възможност за допълване на нови обекти, възникнали в хода на дейността на застрахователя;
- Подобряване на организацията на аналитичното отчитане на отделните счетоводни обекти в различни разрези и възможност за надеждно съпоставяне и пренасяне на тази информация към съответното синтетично ниво;
- Спазване на утвърдените национални - и в определени случаи международни, класификатори, норми и стандарти;
- Обективна и пълна, своевременна и надеждна, вярна и точна, логически издържана информация за финансовото състояние на застрахователя, която да послужи за вземането на ефективни управленски решения с оглед редуциране на съответните негативни страни в дейността, опазване на имуществото и цялостния ѝ просперитет;
- Осигуряване на полезна информация за обслужването на данъчните

задължения при упражняването на последващ независим одит и данъчен контрол;

- Ясно дефиниране на изискванията

за фирмена култура, квалификация и професионална етика на персонала, работещ в застрахователното дружество.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Кодекс за застраховането
  2. Търговски закон
  3. Закон за кооперациите
  4. Наредба № 27/29.03.2006 г. за реда и методиката за образуване на техническите резерви от застрахователите, презастрахователите и на здравноосигурителните резерви, ДВ, бр. 36 от 02.05.2006 г.
  5. Наредба № 21/16.03.2005 г. за собствените средства и границата на платежоспособност на застрахователните и здравноосигурителните дружества, ДВ, бр. 29/05.04.2005 г.
- Захариев.П, Йосифова.Н. Счетоводство на застрахователните и пенсионноосигурителните